

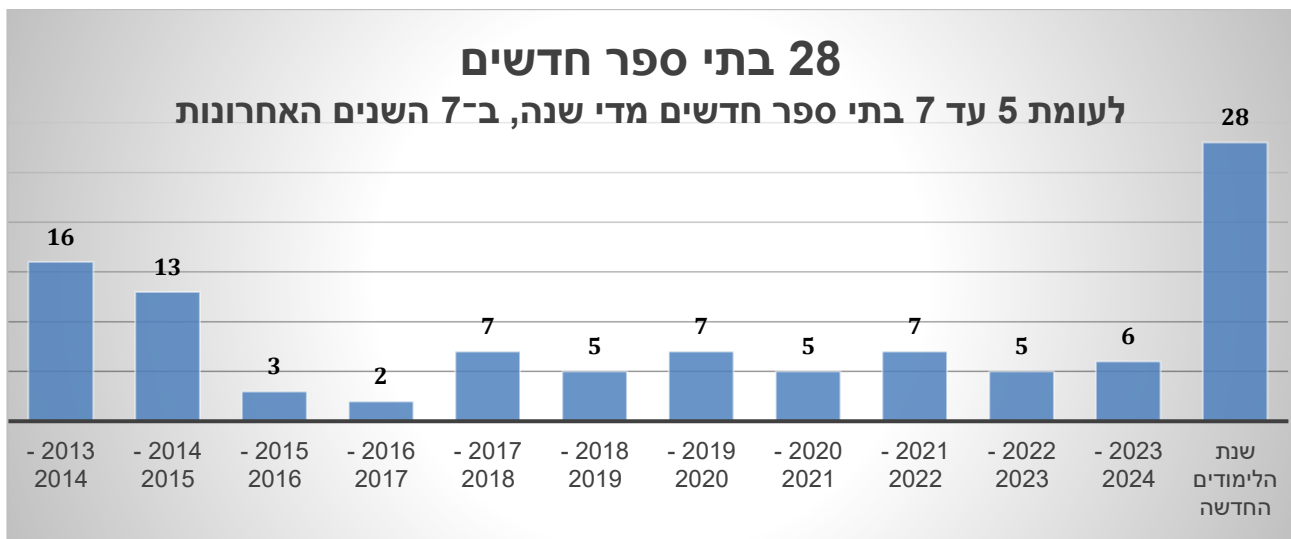
קפיצת הגדילה המרשימה של החינוך הממלכתי-חרדי

4 בספטמבר 2024 - א' באלול תשפ"ד, מיכל צ'רנוביצקי

11 שנה לאחר שהוקם, שנת הלימודים תשפ"ה נפתחת עם גדילה מרשימה של החינוך הממלכתי-חרדי (הממ"ח), והתרחבות ניכרת שלו לתוך הזרם המרכזי של החברה החרדית. בין המצטרפים לממ"ח השנה – בתי ספר של כמה מהחסידיות הגדולות והמרכזיות בישראל, חלקן בערים חרדיות שעד כה סרבו לפתוח בתי ספר ממלכתיים-חרדיים. הזינוק הזה בממ"ח קורה חרף התנגדות אקטיבית של הדרג הפוליטי בממשלה, ולחצים אדירים של המפלגות החרדיות. מה הביא להתפתחות המרשימה הזו? ומה המדינה יכולה לעשות כדי לעודד את התופעה העולה מן השטח?

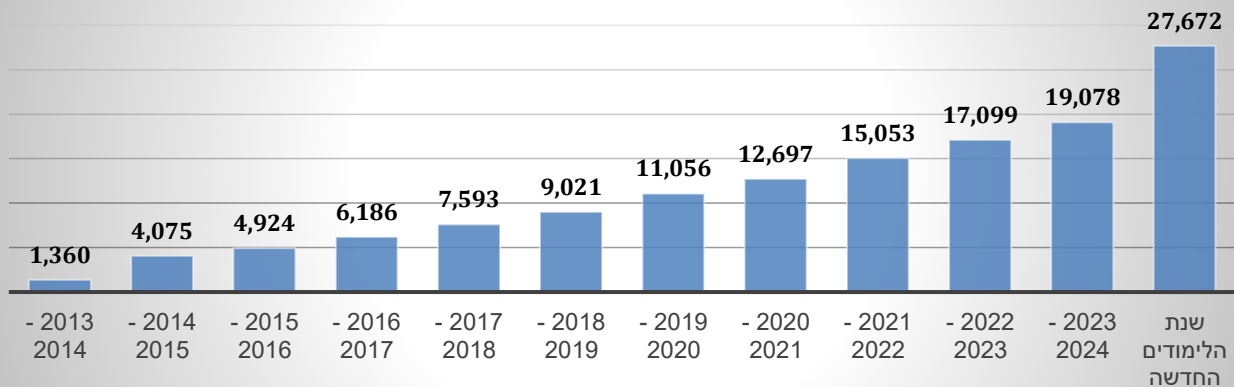
התרחבות הממ"ח, קווים לדמותה

שנת הלימודים תשפ"ה נפתחה השבוע עם 28 בתי ספר ו-32 גנים חדשים בחינוך הממלכתי-חרדי. זו הפעם הראשונה מאז הקמת הממ"ח ב-2013 שנפתחים כל כך הרבה בתי ספר חדשים בשנה אחת. לשם השוואה, בשבע השנים האחרונות, נפתחו בין חמישה לשבעה בתי ספר חדשים מדי שנה. ההתפוצצות חסרת התקדים הזאת נובעת בעיקרה ממעבר לממ"ח של בתי ספר מהזרם המרכזי של החברה החרדית שהיו עד כה בבעלויות פרטיות. ביניהם: בתי ספר של החסידיות בעלז, צאנז, קרלין, ביאלה וכלל חסידי, ובתי הספר של הרב אברג'ל בנתיבות. האחרונים עוברים לממ"ח מרשת מעיין החינוך התורני המזוהה עם ש"ס. וכך, הממ"ח שהתחיל את דרכו עם שני גנים ו-16 בתי ספר יסודיים, מגיע השנה ל-313 גנים ו-104 בתי ספר יסודיים.

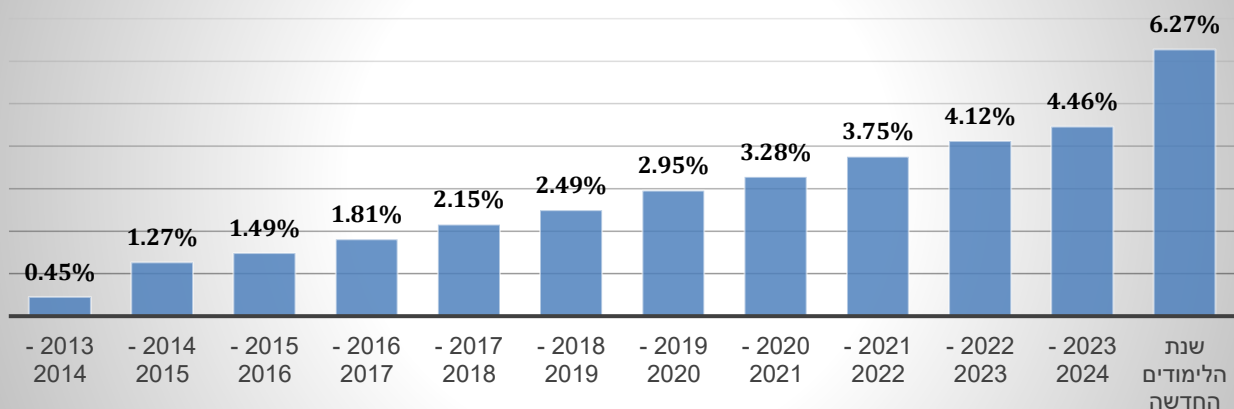

סך הכל יפתחו את השנה בממ"ח 27,672 תלמידים, מתוך כ-441,100 תלמידים בגילי 3 עד כיתה ח' שילמדו השנה בחינוך חרדי (כ-6.27 אחוזים). לאחר עשור שבו אחוז תלמידי הממ"ח מתוך כלל התלמידים החרדים גדל מדי שנה בכ-0.3 עד 0.5 נקודות האחוז – עלייה רציפה אך איטית – הגדילה השנה היא בשיעור של כמעט 2 אחוזים.

מספר התלמידים בממ"ח צומח מדי שנה. אולם השנה מדובר בגדילה דרמטית

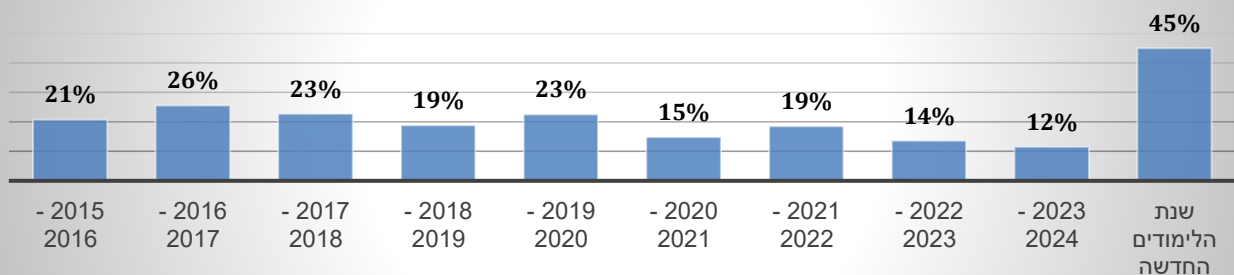
שיעור תלמידי הממ"ח מתוך כלל התלמידים החרדים בגילי 3 עד ח' מזנק גם כן

מדובר בעלייה של 45 אחוז במספר תלמידי הממ"ח בהשוואה לשנת הלימודים הקודמת (לעומת קצב עלייה שנתי של 19 אחוז במוצע, בשנים שקדמו לה), וכן בעלייה של 41 אחוז בשיעור תלמידי הממ"ח מתוך כלל תלמידי החינוך החרדי (לעומת קצב עלייה שנתי ממוצע של 15 אחוז, בשנים שקדמו לה).

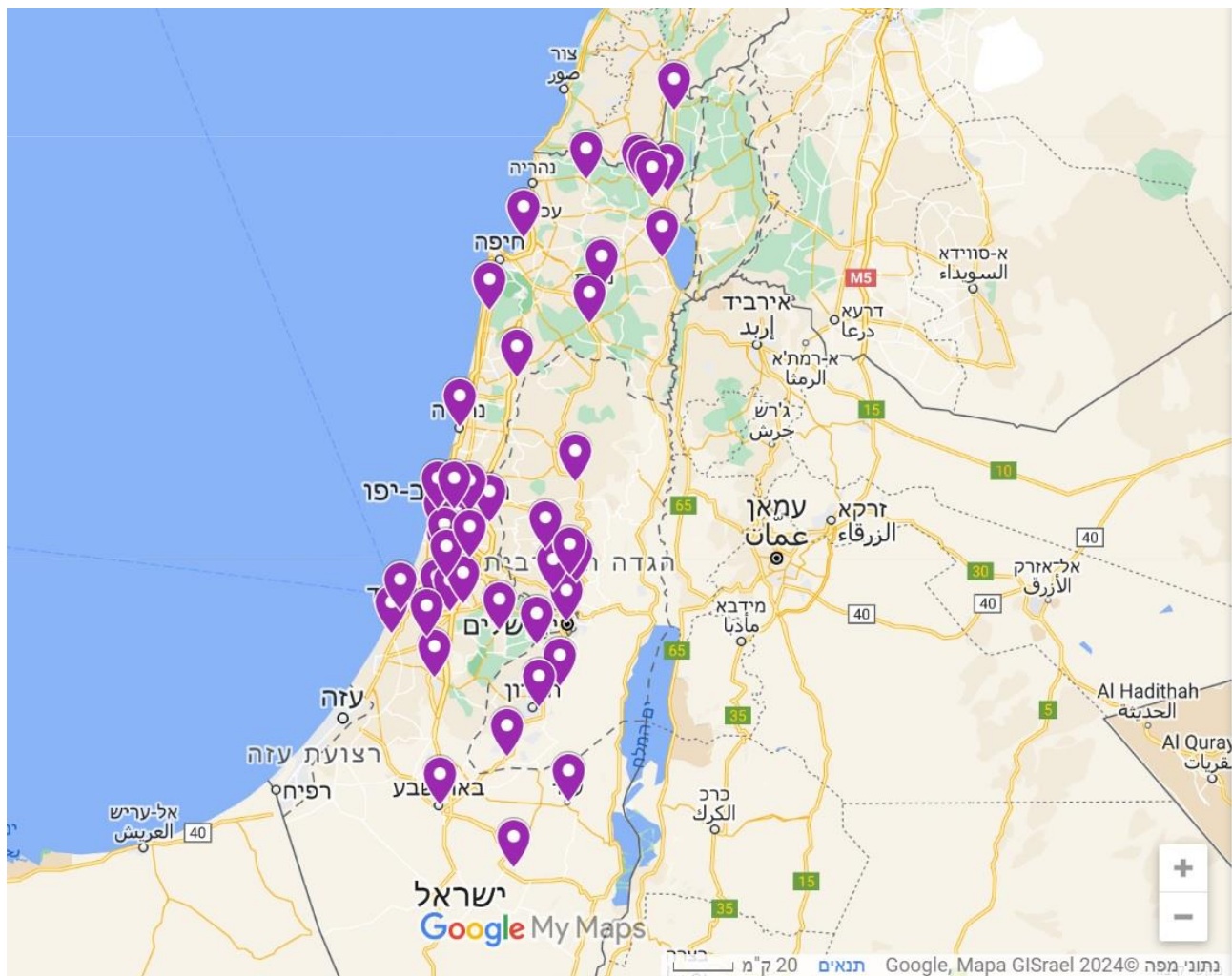
הגדילה המרשימה הזו מתרחשת חרף התנגדות אקטיבית של הדרג הפוליטי בממשלה, בעיקר של המפלגות החרדיות, שעשו כל שלאל ידם כדי להכשיל את הממ"ח. ברי שתחת ממשלה המעודדת את התרחבות הממ"ח, המספרים היו גדולים אף יותר.

שיעור הגידול השנתי במספר תלמידי הממ"ח השנה הוא 45%

לבסוף, בתי ספר ממלכתיים-חרדיים חדשים נפתחים השנה בשש רשויות מקומיות שלא היה בהם ממ"ח עד היום – אשדוד, לוד, דימונה, קרית מלאכי, ביתר עילית ובני ברק. בשתי האחרונות – ערים חרדיות שנכחותן ברשימה היא, לכל הפחות, מפתיעה – מדובר בבתי ספר חסידיים. גם בעיר החרדית אלעד, שמאז 2014 לא נפתחו בה מוסדות ממ"ח חדשים, נפתח בית ספר ממ"ח – של חסידות צאנז.

במפה המצורפת מסומנים כל היישובים שיש בהם כעת בתי ספר ממלכתיים-חרדיים, וניתן להיווכח באמצעותה בפריסה הארצית המרשימה, מקרית שמונה שבצפון ועד דימונה שבדרום:

למה הם עוברים לממ"ח ולמה דווקא עכשיו?

הסיבה העיקרית שבגללה בתי ספר חרדיים רבים מעוניינים לעבור לממ"ח היא תקציבית. נסביר: מוסדות החינוך החרדיים הפרטיים לכל סוגיהם – הרשתות, המוכר שאינו רשמי (מוכש"ר), ומוסדות הפטור – מקבלים תקציב נמוך יותר מהתקציב של בתי ספר ממלכתיים-ציבוריים. המשימה המרכזית של המפלגות החרדיות בממשלה הנוכחית, אשר נוסחה כבר בהסכמים הקואליציוניים, היתה אפוא להעלות את תקציבי בתי הספר ולהשוותם לתקציב בתי הספר הממלכתיים-ציבוריים, בעיקר באמצעות החלת אופק חדש על רשתות החינוך החרדיות ומוסדות המוכש"ר. אולם, נכון למועד כתיבת הדברים, המפלגות החרדיות נכשלו בכך, וזאת ממספר סיבות – משפטיות כמו פוליטיות.

אבל הבעיות של רשתות החינוך הפרטיות אינן מסתכמות בהדרתן מאופק חדש, רחוק מכך. ראשית, בשנה החולפת התחוויר שמצבן הכלכלי מעורער ביותר. רשת החינוך העצמאי המזוהה עם יהדות התורה סובלת מגירעון מצטבר של כ-330 מיליון שקל עקב אי-סדרים, ואף תלויה ועומדת נגדה עתירה לבג"ץ בדרישה להכריז עליה כחדלת פירעון. בד בבד, מתנהלות נגדה מספר תביעות ייצוגיות של עובדים לשעבר, בטענות לניצול ולהפרות שכר שונות בסך כולל של מאות מיליוני שקלים. ולבסוף, הוטל השנה עיקול על חשבונות הרשת בשל חוב לרשות המסים, והוא הוסר רק לאחר איומים מצד ח"כ גפני לפרוש מהקואליציה.

בשל כל זאת ועוד, פתח החשב הכללי באוצר במאבק באי-הסדרים בניהול התקציבי של רשתות החינוך החרדיות, ובתחילת אוגוסט השנה, הוא שלח מכתב גם לרשת החינוך העצמאי וגם לרשת מעיין החינוך התורני, המזוהה עם ש"ס, שבו הודיע כי מתחילת שנת הלימודים הקרובה, הרשתות ינותקו מחשבון הבנק של המדינה, יצטרכו לפתוח חשבונות משלהן ולנהל את הכספים שלהן בעצמן, וחשוב מזה – המדינה לא תכסה יותר את חריגותיהן מהתקציב. מצב בלתי-יציב זה של הרשתות הוא בין הגורמים המרכזיים לגל ההצטרפות לממ"ח בשנת הלימודים שנפתחת היום.

ואולם, הנושא הכספי הוא לא היתרון היחיד של הממ"ח על הרשתות הפרטיות הקורסות. רמת ההכשרה של המורים בממ"ח, הכלים הפדגוגיים העומדים לרשותו, הכלים הניתנים לילדי השילוב והחינוך המיוחד, והחופש מהתלות במפלגות ובעסקונה החרדיות – כל אלה קורצים למוסדות החינוך יותר ויותר. יתרה מכך, אחרי שנות פעילות, רבנים וקהילות רואים שהשד של "התערבות המדינה" לא כל כך נורא, ושמשד החינוך אכן מקפיד על הרמה המקצועית והפדגוגית של בתי הספר ועל קיום לימודי הליב"ה מבלי לפגוע בלימודים התורניים, ומבלי לפגוע באפשרות לחנך לאורח חיים חרדי, כמקובל בבתי הספר החרדיים ה"ישנים". בד בבד, קהילות מסוימות (כגון חסידות בעלז), שבהן, בניגוד לחברה הליטאית, מרבית הגברים עובדים, התחילו להפנים בשנים האחרונות את החשיבות של לימודי החול בהקשר של שוק העבודה המודרני, ומעוניינים לשלב יותר מהם.

חסידות בעלז עצמה ניהלה מגעים עם משרד החינוך במשך מספר שנים על כניסה לממ"ח. בשלהי תקופת ממשלת השינוי הוצעה לה חלופה שנודעה בשם "מתווה בעלז" – במסגרתו, בתי הספר יוסיפו שעות לימודי ליב"ה תמורת תוספת תקצוב, ויישארו בבעלות פרטית.. המתווה לא יצא לבסוף לפועל כתוצאה מלחץ המפלגות החרדיות. דווקא אחרי התחלפות הממשלה, אופציית הממ"ח חזרה לשולחן; לחסידות בעלז הצטרפו כמה חסידויות נוספות – צאנז, קרלין וביאלה; וכמה ממוסדות החסידויות הללו מתחילים את שנת הלימודים הנוכחית בממ"ח. אם הפיילוט יצליח, כנראה שבהמשך יצטרפו לממ"ח גם שאר המוסדות של החסידויות הללו.

האם מדובר בשובר שוויון?

בניגוד לתפיסה שרווחה עד לאחרונה במשרד האוצר, במרבית המערכת הפוליטית ובחלק מהחברה האזרחית – ולפיה הממ"ח מתאים רק לשוליים של החברה החרדית – התברר שהוא מתאים **לכולה** (עמדה שבה החזיקו כל העת האחרים על הממ"ח במשרד החינוך, מרבית חוקרי התחום ורוב ארגוני החברה האזרחית וארגוני השטח החרדיים שעוסקים בנושא). וכל מוסד שמרני נוסף המצטרף לממ"ח, מעצים עוד יותר את הלגיטימציה שלו בקרב השדרה

המרכזית של החברה החרדית. לפיכך, מעבר בתי הספר של החסידויות המרכזיות לממ"ח, כמו מעבר בתי ספר של קהילות ספרדיות מרכזיות מרשת מעיין החינוך התורני (תקדים שנרשם עם תחילת שנת הלימודים הנוכחית) – הם צעדים שוברי שוויון.

גם לפתיחת הממ"ח בשתי הערים החרדיות יש משמעות גדולה, הן סמלית הן מעשית: על מנת להקים מוסד חינוכי ברשות מקומית, וממילא גם מוסד של החינוך הממלכתי-חרדי, דרושה הסכמה של ראש הרשות. בערים החרדיות, ראשי העירייה, כמו כמעט כל חברי המועצה, הם מיהדות התורה ומש"ס – שתיהן עיונות כאמור את הממ"ח משום שהוא מאיים על רשתות החינוך הפרטיות שהן מקור הכוח המרכזי שלהן. לכן עד היום לא נפתחו מוסדות ממ"ח בערים החרדיות (מלבד באלעד), גם כשעלתה דרישה ברורה לכך מצד התושבים. אולם בשנת הלימודים הנוכחית, גם המחסום הזה נפרץ.

השטח אמר את דברו – כעת מה על המדינה לעשות?

1. **"לא" למתווים חלקיים.** השילוב בין הכישלון של מתווה בעלז, שהתמקד אך ורק בלימודי ליב"ה במובנם הצר והותיר על כנה את התלות המוחלטת בקהילה, לבין הנכונות של בעלז וחסידויות נוספות להצטרף לבסוף לממ"ח – מראה שהממ"ח הוא, אכן, הפתרון האולטימטיבי (אפילו באגפיה השמרניים ביותר של החברה החרדית), ולא המתווים המחוררים והחלקיים. אי לכך, משרדי החינוך והאוצר צריכים להתעקש עליו, ולא על קיצורי דרך ועל פתרונות חלקיים. מה שלא היה מוצע לעולם לילדים שאינם חרדים – לא יכול להיות הפתרון לילדים חרדים.
2. **הגברת הפיקוח על המוסדות הפרטיים והחצי-פרטיים.** בצד חיזוק הממ"ח, יש צורך דחוף גם בהגברת הפיקוח על מוסדות החינוך החרדיים **בבעלות פרטית**, ובאכיפת עמידתם בסטנדרטים שהם ממילא מחויבים בהם על פי חוק. אם הללו אכן ייאכפו, המוסדות הפרטיים יהפכו לאופציה הרבה פחות רווחית עבור בעליהם, וזה בתורו יהפוך את הממ"ח לאופציה תחרותית אפילו יותר עבור קהילות החרדיות השונות.
3. **הסדרה בחקיקה של הזכות לחינוך חרדי-ממלכתי.** יש להסדיר בחקיקה ובתקנות את הזכות של ילדים חרדים לחינוך ממלכתי-חרדי, כך שתחול על ראשי הרשויות חובה חוקית לאפשר מעבר מבעלות פרטית לממ"ח לכל בית ספר שיחפץ בזה. צעד כזה ינטרל את הלחץ שהמפלגות החרדיות יוכלו להפעיל על ראשי הרשויות.
4. **להסיר חסמים שמעכבים פתיחת ממ"חים ברשויות המקומיות, בעיקר בתחום הבינוי.** רק בקיץ האחרון עיריית חיפה עצרה מעבר של שני בתי ספר במעמד פטור (של החסידויות בעלז וצאנז) לממ"ח, בטענה שאין ביכולתה לארגן עבורם בפרק זמן קצר מבנים בתקן הנדרש בחינוך הציבורי. מחסום הבינוי מעכב, לפעמים במשך שנים, פתיחת מוסדות ממ"ח חדשים, כמו גם מעברים של בתי ספר פרטיים לתוך הממ"ח. וכך, גם כאשר קהילות חרדיות כבר עוברות תהליך תודעתי משמעותי ביותר ומחליטות בסופו להצטרף לממ"ח – הן נתקלות בחסמים מצד הרשויות ושבות לנקודת ההתחלה. על מנת למנוע את העיכובים האלה, שעלולים לגרום למוסדות לוותר על המעבר לממ"ח, יש לאפשר מעבר לממ"ח גם אם המבנה אינו עומד בתקן הממלכתי – וזאת לתקופת זמן מוגבלת שבמהלכה הרשות המקומית תהיה מחויבת לדאוג למוסד למבנה מתאים.

לקריאה נוספת:

[למה מדינת ישראל חייבת להשקיע בחינוך ממלכתי חרדי](#)

[תוכנית המדיניות שלנו בנוגע לממ"ח: שביל הזהב – כיצד יהפוך החינוך הממלכתי-חרדי \(ממ"ח\) למסלול הלימודים](#)

[העיקרי בחברה החרדית ולמפתח לשינוי מערכת היחסים בינה לבין מדינת ישראל](#)

[לתלמידים החרדים מגיע שוויון בחינוך, הממשלה הנוכחית לא תקדם אותו](#)